

ስነ-ሂወት ኤች.አይ.ቪ

ኤች.አይ.ቪ

ሀዋስ ኤች.አይ.ቪ ጠንቂ እቲ ሓደገኛ ሕማም ስርዓተ-ምክልካል ሕማማት ሰብነት ዝኾነ ኤይድስ ኢዩ። ብውሕዱ 28 ሚልዮን ሰባት ኣብ ዓለም ብኤይድስ ተቀዚፎም ኣለዉ። ሀዋስ ኤች.አይ.ቪ፣ ንስርዓተ-ምክልካል ሕማማት ሰባት ብምድኻም ክሳብ ዝኾነ መዓልታዊ ረኽሲ ሕማም ንሂወቶም ዝደናደን ዝድርኽ ኢዩ።

ኤይድስ ከም ሕማም ዝተጋህደሉ ዓመት 1981 ኢዩ። ጠንቂ ኤይድስ ሀዋስ ኤች.አይ.ቪ ምዃኑ ዝተረኽበሉ ዓመት ድማ 1983 ኢዩ። 20 ዓመታት ሓሊፉ ንኤች.አይ.ቪ ዝከላኸልን ንኤይድስ ዝፍሰውን ክትባት ኣይተረኽበን። ዕምሪ ብኤች.አይ.ቪ ዝተለኸፉ ሰባት ብኣድማዒ ዘናውሑ ዘመናውያን መድሃኒታት ግና ተቀሚሞም ኣሎዉ።

ኣብዚ እዋን፣ መበቆል ሀዋስ ኤች አይ.ቪ ብስሚያን ዝፍለጡ ዓይነት ኣህባይ ምዃኑ ተፈሊጡ ኣሎ። ናብ ሰባት ምምሕልላፉ ግና ምናልባት ኣብ ሳብ-ሳሃራ ኣፍሪቃ ደም ንመግቢ ዝሕረዱ እንስሳታት ንቁስሊ ሰባት ብምትንኻፍ ክኸውን ይኸእል ዝብል ግምታት ኣሎ። እዚ ምምሕልላፍ ከኣ ንነዊሕ ጊዜ ዝተገንዘቦ ኣይነበረን። ኣብ መፋርቕ 20 ክፍለ ዘመን ዝተኸሰቱ ማሕበራዊ ናዕብታት ግና ኤይድስ ብቕጽበት ክላባዕ ባብ ዘርሓዉ ኢዮም።

ብቐንዱን ፈለማን እዚ ሀዋስ ኣብ ኣፍሪቃ ክስፋሕፋሕ ዝኸኣለሉ ኩነታት ባዞም ዝስዕቡ ረቋሒታት ምዃኑ ይንገር። ልዑል ዋሕዚ ስደት ካብ ገጠራት ናብ ዞባ ከተማታት ሓደ ኢዩ። ብሰንኪ እዚ ስደት ዝሰዓበ ምብትታን ስድራ ቤትታት። ከምኡ እውን ውግእን ጾታዊ ዘይማዕርነትን ይጥቀሱ ኢዮም። ካብ ዝተረኽበ እዋናዊ ሓበሬታ፣ እዚ ሀዋስ ኣብ ቺምፓንዚ ክኸሰት ዝኸኣለ ብውህደት ክልተ ሀዋሳት ይብሃል። ስሚያን- ብSIV_{rcm} ዝፍለጥ ካብ ብቐያሕቲ ቆብዕ ዝፍለጡ ዓይነት ኣህባይን SIV_{gsn} ዝተባህለ ሀዋስ ካብ ግዙፍ ኣፍንጫ ዝነበሮም ኣህባይን ተባሂሉ ይንገር። እዞም ክልተ ዓይነት ዘርኢ ኣህባይ ብቺምፓንዚ ተሃዲኖም ጠፊኦም ኢዮም።

ስርዓተ-ምክልካል ሕማማታ

ኤች.አይ.ቪ ፍልይ ዝበለ ዓይነት ህዋስ ኢዩ። ብቋንቋ እንግሊዝ ሪትሮቫይረስ ይብሃል። ልዑል ናይ ምልውዋጥ ባህሪ ኣሎዎ። ካብ ካልኣት ህዋሳት ዝቀለሉ ክንሶም ብሪትሮ ቫይረስ ዝፍለጡ ህዋሳት ንምስዓር ግና ከቢድ ኢዩ። መቐላዊ ዋህዮታቶም ናብቲ መቐላዊ ዘርኢ ዘመሓላልፍ ብDNA ዝፍለጥ ነገር ዋህዮ ስለ ዝመርጉ፣ ነብሲ ወከፍ ሓዲስ ዋህዮ በዚ ህዋስ ተበኪሉ ይፍጠር።

እዞም ብሪትሮቫይረስ ዝፍለጡ ህዋሳት ኣብቲ ዕላማ ዝኾነ ዋህዮ ክባዝሑ ዝለዓለ ዕድል ኣሎ። እዚ ማለት ድማ ምስቲ ዝለዓለ መጠን ምብዛሕ ባህሪ ኤች.አይ.ቪ ተደማሚሩ ብፍጥነት ከስፋ-ሕፍሕ ይኸእል።

ብተወሳኺ፣ መትሓዚ ሎቆታ ህዋሳት ኤች.አይ.ቪ ከም ናይ ገለ ሰባት መትሓዚ ሎቆታ ዋህዮታት ይመሳሰል ኢዩ። ስለዚ ድማ ስርዓተ ምክልካል ሕማማት ሰብነት ህዋሳት ኤች.አይ.ቪ ወይ ጥዑያት ዋህዮታት ምኻኖም ንምፍላይ ዝጽገመሉ ኩነት ይፍጠር።

ሕልኻልኻ ዝበለ ባህርያትን ተግባራትን ህዋስ ኤች.አይ.ቪ ኣብ ሰብነት ንምርዳእ፣ ፈለማ መስርሕ ምንቅስቃስ ስርዕተ ምክልካል ሕማማት ሰብነት ምጽናዕ ኣገዳሲ ኢዩ። እዚ ስርዓተ ምክልካል ሕማማት፣ ሰብነት ብሕማም ከስዕቡ ዝኸእሉ ነፍሳት ከይውረር ዝከላኸል ኢዩ። እዞም ብፓቶጂንስ ዝፍለጡ ነፍሳትን ካልኣት ዝደቀቁ ኣሃዱታት ነፍሳትን ጸረ ዘርኢ ዋህዮታት ኢዮም። ነዚ ስርዓተ ምክልካል ሕማማት ጓኖት ኢዮም። ስለዚ ከኣ ይከላኸሎም። ንወራር እዞም ነፍሳት ንምክልካል ዘይተኣደነን ውሱንን ምክልካይ ይካየድ። ዘይተኣደነ ምክልካል ክካየድ ከሎ ብፍጥነትን ብዘይምፍላይን ዝኾነ ነፍሳት ካብ ውሽጣዊ ሰብነት ምጽራግ ኢዩ። ጓና ዝኾነ ነገር ብቅጽበት ምቅታል ማለት ኢዩ። መካኒካዊ ማሕንቆታት እውን ኣሎዉ። ንኣብነት፣ ልፋጭ (ልዛይ ዝመስል ፈሳሲ)፣ ጸጉሪ፣ ኣብ ሻምብቆታት ስርዓተ ምትንፋስ ዝርከብ ጸጉሪ መሰል ሓጸርቲ ነገራት፣ ምምሕልላፍ ሽንቲ ብሻምብቆታት ስርዓተ ሽንቲ ዝኣመሰሉ እውን ካብ እቶም ንነፍሳት ዝከላኸሉ ነገራት ኢዮም። ብፓቶጂንስ ነፍሳት ዝስዕብ መብዛሕትኡ ረኽቦታት ኣብቲ ንፋጥ መሰል ሽፋን ውሽጥዊ ሰብነትና ኢዩ ዝኸሰት።

ቅብኣት ቆርበት፡ ኣብ ስርዓተ ረሃጽ ዝርከቡ ቀመማትን ጽሚቅ ከስዐን እውን ካብቶ ክከላኸሉ ዝኸእሉ ኢዮም። ንብዓት፡ ምራቅን ጸርጊ ኣፍንጫን እውን ንኔንዛይም (ነፍሳዊ ቀመም) ዘዕኑ ባክተሪያ (ደቀቕቲ ሕማም ከስዕቡ ዝኸእሉ ነፍሳት) ኣሎዎም። እቲ ዝተሓላለኸ መካኒካዊ ምልክታት ከም ረስንን ነድርን ግና ብሰፊሑ ንዝተፈላለዩ ነፍሳት (ፓቶጂንስ) ይከላኸል ኢዮ። ገለ ካብቶም ዘይተወሰነ ምክልኻል ዝገብሩ እቶም ብፍላይ ፓኅሳይትስ ተባሂሎም ዝፍለጡ ዓይነት ለኮሳይት ወይ ጸዕዳ ዋህዮታት ኢዮም። እዞም ዋህዮታት እዚኣቶም ንዝረኽቡም ነፍሳት ይኹን ዶሮና ወይ ጽገ ኣኪቦምን ጨፍሊቆምን ዘሕቅቑ ኢዮም።

ፓኅሳይትስ - ፓኅ ማለት ምብላዕ ክኸውን ከሎ ሳይት ድማ ዋህዮ ማለት ኢዮ። ፓኅሳይትስ ናብቲ ዝተበከለ ከባቢ ነጊዶም ንነፍሳት የኸብብዎም። እዚ ንግደት ዋህዮታት ጸዕዳ ደም ከኣ ምስ ረክሲ ዝተኣሳሰር ነድሪ ወይ ሕበጥ ይፈጥር። ገለ ተኸላኸልቲ ዋህዮታት ናይ ምክልኻል ዓቕምና ስሩዕ ንኸኸውን ዝሕግዙ ኣገደስቲ ባእታታት ኢዮም። እዚኦም ዓይነት ዋህዮታት ደንድሪቲክ ይብሃሉ። ላንገርሃንስ ዝብሃሉ ዋህዮታት ድማ ኣብ ምሉእ ውሽጣዊ ሰብነትና ይንቀሳቀሱ። ብፍላይ ክሳብ እቲ ንደግኣዊ ብከላ ዝቐረበን ዝለሰለሰን ሽፋን ቆርበት ይበጽሑ። ኣብዚ ከይተሓጽሩ፣ ክሳብ ሻምብቆታት ስርዓተ ምሕቓቕ መግብን መተሓላለፊ ኣየርን ከምኡ እውን ክሳብ ኣቕሑት ጸታዊ ርክብ ብምኻድ ይረባረቡ። ንደንድሪቲክ ዋህዮታት ጓና ነገር ከጋጥሞም ከሎ ፓኅሳይትስ ይኹን እሞ ነቲ ነገር ይበልዕዎ። ዝጓዳእ ነገርን ጠንቂ ሕማም ዝኹን ነፍሳትን ንምፍላይ ዝኸእሎም ዓቕሚ ኣሎዎም። ይኹን እምበር እዞም ዋህዮታት ገለ ነፍሳት ተሰኪሞም ናብቲ ጫፍ ሕብረ ኣልቦ ፈሳሲ የብጽሑ ኢዮም። ኣብዚ ከኣ ኢዮም ናይ ምክልኻል ዓቕምም ዘነቓቅሑ። እቲ ውሳኔ ኣብቲ ኩነታት ጋሻ ነገር ኢዮ ዝምርኮስ። ሓደገኛ ነፍሳት እንተ ደኣ ኣጋጠሙ ብኡ ንብኡ ስጉምቲ ይወስዱ። ምክንያቱ ወሃዮታት ውሽጣዊ ሰብነትና ናይ ሓደጋ ወይ ጭንቀት ምልክት ስለ ዘርእዩ ኢዮ። ኣገዳስነት ደንድሪቲክ ዋህዮታት ብዙሕ ኢዮ። ዓለባ ውሽጣዊ ሰብነትና ኣንጻር ንወስዶ መግቢ ወይ ዘይጓዳእ ነገር ክቕልቀል ከሎ ቕልጡፍ ግብረ መልሲ ምክልኻል ይህቡ። ወይ እውን ስርዓተ ምክልኻል ሕማማት ሰብነትና ንነገራት ክለማመድ ይሕግዙና። እቶም ጓኖት ወረርቲ ነቲ ኩሉ እንተናዊ ምክልኻል እንተ ደኣ ስዒረሞ፣ ስርዓተ ምክልኻል ሕማማት ሰብነትና ዝተፈላለዩ ለኮማይትስ ዝተባህሉ ዋህዮታት ተጠቂሙ ንነብሲ ወከፍ ወራሪ

ንምክልካል ቀጥታዊ መጥቃዕቲ የካይድ። ለምፎሳይትስ ዝተባህሉ ሞህሮታት ድማ ንፍሉያት ንኖት ነፍሳት ውሁድ ግብረ መልሲ ይህቡ። ብሞህሮታት B ዝፍለጡ ገለ ክፋል ናታቶም ናብ ተኸላኸልቲ ሞህሮታት ይቅየሩ። ብሞህሮታት T ዝፍለጡ ገለ ክፋል ናታቶም ከኣ ተኸላኸልቲ ሞህሮታት ኢዮም። ነቶም ሓደገኛታት ዝኾኑ ነፍሳትን ዝተበከሉ ሞህሮታትን ብቀጥታ ይቀትሉ። ገለ ክፋል ናይ እዞም ሞህሮታት T ድማ መጠንቲ ዕማማት ኮይኖም የገልግሉ። ንዝተፈላለዩ ናይ ምክልካል ዕማማት ዘነቃቕሕ ወይ ዘደቅስ ቅመማዊ ምልክታት ይነጽጉ። ኤች.አይ.ቪ፣ መሪጹ ነዞም መጠንቲ ወይ መደብቲ ዕማማት ሞህሮታት T ወይ ከኣ ሓገዝቲ ሞህሮታት T (TH) ስለ ዝለክፍ ከኣ ኢዩ ንስርዓተ ምክልካል ሕማማት ኣዳኺሙ ናብ ኤይድስ ዘምርሕ።

ደንድሪቲክ (ውሽጣዊ ተኸላኸልቲ ሞህሮታት) ሓደ ነገር ሓደገኛ ህዋስ ወይ ነፍሳት ምዃኑ እንተ ወሲኖም ነቶም ክኢላታት ዝኾኑ ኣሃዱ ጸዕዳ ሞህሮታት ብምንቕቓሕ CD4+ ዝብሃሉ ተሓጋገዝቲ ሞህሮታት T ከም ዝበራብሩ ይገብሩ። CD4+ ማለት ከኣ ኣብ ምድብ ሞህሮታት T ዝርከቡ ኢዮም። ተሓጋገዝቲ ሞህሮታት T ድማ ንኣሃዱ ሞህሮታት B የነቓቅሑ። እዚኣቶም ከኣ ኣንቲቦዲስ ዝብሃሉ ተኸላኸልቲ ነፍሳት ይፈጥሩ። ዕማም ኣንቲቦዲስ ድማ ንፍሉያት ነፍሳት ከርዲኖም ብምዕጋት ረክሲ ከይፈጥሩ ምክልካል ኢዮ። ኣንቲቦዲስ ንምፍጣር ዝውሰድ ተበግሶ ግድነት ብምውህሃድ ሞህሮታት Bን ተሓጋገዝቲ ሞህሮታት Tን ኢዮ። ካብ ሞህሮታት T ዝርከብ ቅመማዊ ሓበሬታ፣ ናብ ሓደ ፍሉይ ተላኻፊ ነፍሳት ዘተኩሩ ሞህሮታት B ክፍጠሩ የነቓቅሕ። ድሕር እዚ ሞህሮታት B ካብ ፕላዝማ (ማያዊ ክፋል ደም) ክፍለዩ የበራብሮም። ኣብ ፕላዝማ ዝርከቡ ሞህሮታት ፋብሪካ መባዝሒ ኣንቲቦዲስ ኢዮም። እዞም ተኸላኸልቲ ኣሃዱ ሕማማት (ኣንቲቦዲስ) ንኣብ ደምን ማያዊ ክፋል ደምን ዑደት ዝፍጽሙ ፍሉያት ነፍሳት ክከላኸሉ ዝምደቡ ኢዮም። ናብ ሓደ ዓይነት ነፍሳት ዝዓለሙ ኢዮም። ኣንቲቦዲስ፡ ነፍሳት ንሞህሮታት ንምጥቃዕ ዝጽግዕሉ ብምዕጻው ወይ እውን ንነፍሳት ብጉጅለ ብምጥርናፍን ምጭፍላቅን ስርሖም የከናውኑ። ንነፍሳት ብጉጅለ ምጥርናፎም፣ ተኸላኸልቲ ሕማም ጸዓዱ ሞህሮታት ኣኸቢቦም ክጭፍልቅዎም ዝቀለለ ስራሕ ይኸውን። ጥርኑፋት ኣንቲቦዲስ፡ ሓደ ሓደ ግዜ ምልክት ኮይኖም ስለ ዝዓዩ ንመስርሕ ጸዕዱ ሞህሮታት የቀላጥፍዎ ኢዮም። ጥርናፊ ኣንቲቦዲስ መንጫዕጫዕታ ስነ-ሂወታዊ ቅመማት ብምንጥጣፍ

መመላእታ ዝኸውን ጉጅለ ቀመም ይፈጥር። እዚ ምንጥጣፍ መመላእታ ቀመም ኣብ ሽፋን ነፍሳት ነኻላት ፈጠሩ ሕበጥ ክፍጠር የቀላጥፍ።

እቲ ኣገዳሲ ስነ ኣምር፣ እዚ ንጥፈት ምስተበጋገሰ ኣዳል ናይ ምዝካር ክእለት ዘሎዎም ሞህሮታት ይፍጠሩ እሞ ኣዳልን ቅልጡፍን ግብረ መልሲ ስርዓተ ምክልኻል ሕማማት ኣንጻር ነፍሳት ይካየድ። ስለዚ ከኣ ኢዩ ክትባት ዘላቂ ኣገልግሎት ምክልኻል ኣንጻር ሕማማት ክህብ ዝኽእል።

ብስርዓተ ምክልኻል ሕማማት ንዝካየድ ዝኸነ ንጥፈት ንምውህሃድ፣ ተሓጋገዙቲ ሞህሮታት T (TH) ወሰንቲ ኢዮም። ዘንዝዕዎ ከሚካላዊ መልእኽትታት እቲ ዘይድሩት ግብረ መልሲ ምክልኻል ሕማማት ብቀጻሊ ክበራብርን ክነጣጠፍን ይገብር። ኣዳልን ግቡእን ግብረ መልሲ ድማ ይህብ። ብርግጽ፣ ተሓጋገዙቲ ሞህሮታት T ተቆጻጸርቲ ስርዓተ ምክልኻል ሕማማት ኢዮም ምባል ይከኣል ኢዮ።

ነፍሳት (ቫይረስ ይኹን ባክተሪያ) ካብ መጥቃዕቲ ጸረ-ኣካል ነፍሳት ሞሊቆም ናብ ሞህሮታት ብምእታው ክብክልዎም ይኽእሉ ኢዮም። ዝተበከለ ከባቢ ሞህሮታት ቀልጢፉ ኢዮ ዝልወጥ። ሞህሮታት T ድማ ነዚ ለውጢ ቀልጢፎም ይግንዘብዎ። ዝያዳ ነፍሳት ከይራብሑ ንምክልኻል፣ ሲቶቶክሲክ ዝብሃሉ ሞህሮታት T ነቶም ዝተበከሉ ሞህሮታት ቀልጢፎም ይቀትልዎም። ዝተበከሉ ሞህሮታት ንምዕናው፣ ሞህሮታት ሲቶቶክሲክ T ምስ ኣገዛቲ ሞህሮታት T ተወሃሂዶም ከኣ ኢዮም መጠን እቲ ዕንወት ዝምድቡ። ኣብዚ ክዝከር ዘሎዎ፣ ሰብነትና ቅድሚ ሞህሮታት B ኣራቢሑ ንነፍሳት ዝኸላኸል ነገር ምንጻጉ ወይ ሞህሮታት ሲቶቶክሲክ T ንዝተበከሉ ሞህሮታት ቅድሚ ምቅታሎም፣ ሞህሮታት ደንድሪቲክ ንCD4+ ኣገዛቲ ሞህሮታት T ከነጣጥፍዎም ኣሎዎም።

ምምሕልላፍ ኤች.ኣይ.ቪ

ኤች.ኣይ.ቪ ብውሽጣዊ ምክልኻል ደው ይብል ኢዮ። ዘይተቀደ ቆርበት ሰንጠቁ ክሓልፍ ኣይክእልን ኢዮ። ብቀጥታዊ ምልውዋጥ ውሽጥዊ ፈሰስቲ ሰብነት ኢዮ ዝመሓላለፍ። ህዋስ ኤች.ኣይ.ቪ ብውሽጣዊ ጋዝ፣ ብሻምቡቆታት ቀልቀል፣ ብጣንጡ፣ ብምትንኻፍ ይኹን ምትሕቁቋፍ ወይ እውን ምልቅቃሕ ኣቑሑት ቤት ኣይመሓላለፍን ኢዮ። ብቀንዱ፣ ብ3 መንገድታት ኢዮ ዝመሓላለፍ። ብጾታዊ ርክብ፣ ብደም (ምልቃሕ ደምን ውጽኢቱን፣ ብደም

ዝተበከሉ ከም መራፍኒ ዝኣመሰሉ ናውቲ ሕክምና) ከምኡ እውን ካብ ኣደ ናብ ህጻን ይመሓላል። ዝለዓለ ናይ ምምሕልላፍ ተኸእሎ ዘለዎ ግና ብጾታዊ ወሲብ ኢዩ።

ካብ 13 ክሳብ 30 ሚእታዊት ዝኾና ብኤች.ኣይ.ቪ ዝተለኸፉ ነብሱ-ጸራት ደቂ ኣንስትዮ ነዚ መልከፍቲ ናብ ዕሽለን የመሓላል። እዚ ምምሕልላፍ ብሻምብቆ ማህጸንን ኣብ ግዜ ወሊድን ይፍጸም። ጸባ ጡብ ኣደ እውን እቲ ዝለዓለ ደረጃ ብከላ እዚ ህዋስ ኣሎዎ። ሰራሕተኛታት ሕክምና ንዝለዓለ ኣደጋ ዝቃልዑ ብዝተበከለ መውግኢ መርፍኒ ክትንከፉ ከለዉ ኢዩ። ሽሕ እኳ ዝተሓተ መጠን እዚ ህዋስ ኣብ ምራቕ እንተ ሃለወ፣ ብምስዕዓም ኣይመሓላልፍን ኢዩ። ብንጥፊታት ጾታዊ ርክብ ዝመሓላልፍ ኤች.ኣይ.ቪ፣ ብነዝዒ እቲ ዝረቀቀ ሽፋን መላግቦ ርሕሚ፣ ቡቲ ኣብ መወዳእታ ትቦ ቀልቀል ዝርከብ ረቂቕ ሽፋን መላግቦን ኣፍን ኣቢሉ ናብ መትንታት ደም ይኣቱ። ኣብ ከባቢ ነዝዒ እዞም መላግቦታት ዝርከቡ ደንድሪቲክን ማክሮፋግስ ዝብሃሉ ዋህዮታት ንኹሎም ነፍሳት ጠራኒፎም ናብ ጫፍ ማያዊ ክፋል ደም የብጽሕዎም። እዚ ማያዊ ክፋል ደም እዚ ከኣ ጽዑቕ ትሕዝቶ ተሓጋገዝቲ ዋህዮታት T ወይ ዋህዮታት CD4+ ዘሎዎ ኢዩ። ነፍሳት ንምጥፋእ ዝካየድ ስርሒት በዚኣቶም ይፍጸም ማለት ኢዩ።

ንጥፊት ኤች.ኣይ.ቪ

ኣንሳብ ኤች.ኣይ.ቪ ኣብ ደም ምስ ኣተወ፣ ስርዓተ ምክልኻል ሕማማት ውሽጣዊ ሰብነት ኣንጻር እዚ ቫይረስ ዝኾኑ ኣንቲቦዲስን ዋህዮታት ስይቶቶክሲክን ከም ዝራብሑ ይገብር። ይኹን እምበር ኣደ ብኤች.ኣይ.ቪ ዝተለኸፈ ሰብ ኣንጻር እዚ ቫይረስ ዝዓዩ እኹላት ዋህዮታት ወይ ኣንቲቦዲስ ክህልዎ ካብ ኣደ ክሳብ ሽዱሽተ ኣዋርሕ ኢዩ ዝወስደሉ። እዚ ከኣ ናይ ምዝካር ወይ ምምማይ ዓቕሚ ዋህዮታት T ወይ CD4+ CCR5+ ስለ ዝዓኑን ስርዓተ ምክልኻል ውሽጣዊ ሕማማት ስለ ዝዳኸምን ኢዩ። ምክንያቱ ኤች.ኣይ.ቪ ኣብ ሰብነት ምስ ኣተወ ምስ ዋህዮታት ደንድሪቲክ ተሓላሊኹን ተሓዚሉን ናብ ዋህዮታት CD4+ T ይበጽሕ። ንማያዊ ክፋል ደም ከኣ ይብከል።

እዚ ቫይረስ ኣብ ልዕሊ እዞ ዋህዮታት እዚኣቶም መጥቃዕቱ ይቅጽል። ነዞም ዋህዮታት ጠሊፉ ናቱ መወለድ ዘመሓላልፉ ኣሃዱ ወይ ጂን ናብ ዋህዮታት

DNA ብምእታው ብቅጽበት ብዙሓት ነፍሳት ከም ዝባዝሑ ይገብር። ካልኣት ሞህዮታት ምልካፍን ምብካልን ይቅጽል። ኣማሲኡ ሞህዮታት CD4+ ይሞቱ። ብኸመይ ይሞቱ ግና ተመራመርቲ ሊቃውንቲ እውን ኣይፈለጡን። ቁጽሪ ሞህዮታት CD4+ እና ክጎድል ድማ ሰብነት ሕማም ናይ ምጽዋርን ምቅላስን ዓቅሙ ይጎድል። ክሳብ እቲ ሕሙም ዘሎዎ ዓቅሚ ጸንቂቕ ናብ ዝጸንከረ ሕማም ኤይድስ ዝበጽሕ ቁጽሪ እዞም ተኸላኸልቲ ሞህዮታት ብቀጻሊ ይጎድል።

ምብዛሕ እዚ ቫይረስ ብቅልጡፍን ሰፊሕ ዝርገሐን ይነጣተፍ። ብብዝሒ ናብ ኩሉ ኣካላት ይሰራጮ። ስርዓተ ምክልኻል ውሽጣዊ ሕማም እኳ ኣንጻር እዚ ምስፍሕፋሕ ግብረ መልሲ ምክልኻላ ዝገብር እንተ ኾነ ሕዱርን ቀጻልን ረኽቢ ሰራቱን ሱር ሰዲዱን ኢዩ። ስርዓተ ምክልኻል ሕማማት ውሽጣዊ ሰብነት ዕማም ምክልኻል ከካይድ መደብ ንኸትሕዙ ዝባዝሑ ሰይቶኪንስ ዝብሃሉ ሞህዮታት እውን ኤች.ኣይ.ቪ ንክባዛሕ ጠንቂ ይኾኑ ኢዮም። ቅልጡፍ ምግልባጥ ሞህዮታት CD4+ T ናብ መወዳእታ ዕንወቶም ኢዩ ዘምርሕ። እዚ ንጥፊት እዚ መትንታት ማያዊ ክፋል ደም ብምልዋጥ ስርዓተ ምክልኻል ሕማማት ግብረ መልሲ ክህብ ኣብ ዘይክእለሉ ደረጃ የብጽሑ።

መልከፍቲ ኤች.ኣይ.ቪ፡ ብሕክምናዊ ኣገባብ ኣመቱ ከይተረኽበ ካብ 8 ክሳብ 10 ዓመት እንዳ ማዕበለ ክጸንሕ ይኸእል ኢዩ። ንነዊሕ እዋን ኣጽቂጡ ምጽንሑ ከኣ ብቀሊሉ ከይርከብን ኣብ ቁጽጽር ከይውዕልን ዓቢ ዕንቅፋት ካብ ዝኾኑ ነገራት ሓደ ኢዩ። ብኻልእ ወገኑ ክርኣ ከሎ ከኣ ኩሎም ክስተታት ሓደ ዓይነት ንውሓት ግዜ ኣየርእዩን። ኣብ ሓጺር ግዜ ምዕባለ ኤይድስ ይኸሰት። ኣብ ሓደ ውልቀ ሰብ ኣብ ሓጺር ወይ ነዊሕ ግዜ ንኸኸሰት ዝድርኹ፡ ተፈጥሮኣዊ ብቁሊ ወሲኽካ፡ ብዙሓት ረቋሒታት ኣሎዉ።

ንጹር መልከፍቲ ኤች.ኣይ.ቪ ደረጃታት ኣሎዎ። ኣብቲ ቀዳማይ ደረጃ ምድብ A፡ ብዘይ መርመራ ደም ሓደ ሰብ ተለኽፉ ወይ ኣይተለኽፊን ንኸትውስን ኣጸጋሚ ኢዩ። ብውሕዱ ግና ፍርቆም ናብዚ ህዋስ ዝተቃልዑ ሰባት ኣፈናውን ብዘገምታ እንዳ ማዕበለ ዝኸይድን ምልክታት እዚ ሕማም የርእዩ ኢዮም። ንኣብነት፡ ሕማም ርእሲ፡ ቃንዛ ኣብ ጭዋዳታት፡ ቁስሊ ጎሮሮ፡ ረስንን ሕበጥ ኣብ ጫፍ መትንታት ማያዊ ደምን ኣብ ውሽጢ 3 ሰሙናት የርእዩ። ገለ ሰባት ድማ ዋላ ሓደ ምልክት ኣየርእዩን። ብተወሳኺ፡ እዞም ምልክታት ውጽኢት ረኽቢ ካልኣት ሕማማት ክኾኑ ይኸእሉ ኢዮም። ክስተት ሳሓ ዝተሓወሶ

ዕንፍፍር ወይ ፍርማይ ግና መልከፍቲ ኤች.አይ.ቪ ካብ ካልኣት ረክስታት ንምፍላይ ኣጋዚ ኢዩ። ኩሎም ብኤች.አይ.ቪ ዝተለኸፉ ሰባት እዚ ክስተት ኣየርእዩን ኢዮም። መብዛሕትኦም እዞም ምልክታታ ምስ ግዜ ዝንክዩ እኳ እንተ ኾኑ ኣብ ጫፍ መትኒታት ማያዊ ደም ዝኸሰት ሕብጥ ወይ ጽኪ ግና ኣብዚ ደረጃ እዚ ጥራሕ ንዓመታት ይዘልቅ ኢዩ።

መብዛሕኡ ግዜ፡ ድሕር መልከፍቲ ዝለዓለ ዑደት እቲ ዝደቀቀ ክፋል እዚ ህዋስ ኣብ መትንታት ደም ብቅጽበት ኢዩ ዝቅጽል። ኣብዚ እዋን፡ ብዝሒ ሞላታት CD4+ የንቆልቁል። ዋላ እኳ ተጻረርቲ ኤች.አይ.ቪ ወይ ኣንቲቦዲስ ክቅልቀሉ ከለዉ ቁጽሪ ሞላታት CD4+ ዝዓቢ እንተ ኾነ እዚ ረኸሲ እንዳ ማዕበለ ክኸይድ ከሎ ይወርድ። ብዘገምታ ንዓመታት እንዳ ጎደለ ይቅጽል። ኣብቲ ብሳልሳይ ደረጃ ዝፍለጥ ምድብ C ወይ ኤይድስ ምስ በጽሖ ግና ብኣስጋኢ ደረጃ ካብቲ ንቡር ዓቀን ህላወ ብዝሒ ሞላታት 800-1200/mm³ ናብ 200/mm³ ይወርድ።

ስርዓተ ምክልኻል ሕማማት ክዳኸም ዝጅምር ኣብቲ ካልኣይ ደረጃ ምድብ B ኢዩ። ኣብዚ ደረጃ እዚ ቀጻሊ ረክሲ ኣብ ከባቢ መዓጥቕ ዝወጽእ ጥንቋዓት ዘለዎ ነድሪ ሕማም ቆርበት፡ ውጽኣትን ሓደገኛ ረክሲ ኣብ ከባቢ ማህጸንን ዘይተርፍ ክስተት ኢዩ።

ሳልሳይ ደረጃ ምድብ C ምስ ኤይድስ ይመሳሰል ኢዩ። ኣብዚ ደረጃ እዚ፡ እቶም ነዚ ኣጋጣሚ ተጠቂሞም ረኸስታት ዘወንብቡ ሕማማት ይቅልቀሉ። ብመሰረት ማእከል ምክልኻል ሕማማት (Center for Disease Control - CDC)፣ ኤይድስ ዘሎዎም ሰባት ዘጥቅዑ ብሕክምና ዝተፈልጡ 26 ረኸስታት ኣሎዉ። መብዛሕትኦም ድማ ንምሉእ ጥዕና ዘሎዎም ሰባት ዘጥቅዑ ረኸስታት ኢዮም። ንኣብነት፡ ኢሰፋጎስ ዝብሃል ረኸሲ ቆርበት፡ ከም ብሮንካይትን ኒሞንያን ዝኣመሰሉ ረኸሲ ሳናቡእ፡ ካብ ደማሙ ዝላባዕ ቶክሶፕላስሞሲስ ዝብሃል ረኸሲ፡ ብቫይረስ ሳሕቲ ዝስዕብ ካፖሲስ ዝብሃል ካንሰር ቆርበት፡ ሰይቶሞጋሎስ (CMV) ዝብሃል ረኸሲ ቲቢን የጠቓልል። ብተወሳኺ፡ ተሰከምቲ ኤች.አይ.ቪ ዝኾኑ ሰባት ካብ ካልኣት ኣባላት ሕብረተ ሰብ ንላዕሊ ኣጸቢቆም ክሓሙን ቀልጢፎም ክሞቱን ዝለዓለ ዕድል ኣሎ። ንኣብነት፡ ብማይ ኣቢሉ ዝኣቱ ክርይፕቶስፖሪዲዮም ዝብሃል ጽግዕተኛ ነፍሳት ዝስዕብ ረክሲ ወይ እውን

ብድርና አቢሉ ኮክሲዲዩምኮሲስ ዝብሃል ዕሲ ዝስዕብ ረኽሲ ክላባዕ ከሎ ብቀሊሉ ይጥቅዑ ማለት ኢዩ።

ገለ ገለ ሰባት ዋላ እኳ ብተደጋጋሚ ናብ ኤች.አይ.ቪ ይቃልዑ እምበር ዘይልከፉ ኣሎዉ። እዞም ሰባት እዚኣቶም መብዛሕትኡ ግዜ ካብቲ ንቡር ንላዕሊ ተሓጋገዘቲ ዋህዮታት ፐን ነቲ ቫይረስ ተሰኪሞም ናባታቶም ዘእትዉ ትሑት ብቅዓት ዘሎዎም ዋህዮታት CCR5 ኣሎዎም ማለት ኢዩ። ብኤች.አይ.ቪ ተለኽፊም ክንሶም ናብ ደረጃ ኤይድስ ዘይበጽሑ ሰባት እውን ኣሎዉ። ካብዚ ሕማም ዝሰረሩ፣ ንነዊሕ ግዜ ምዕባለ እዚ ሕማም ዘዩርእዩን ድሕር ምልካፎም ክሳብ 18 ዓመት ካብ ኤይድስ ነጻ ኮይኖም ዝነብሩን ሰባት ኢዮም። ዝተፈላለዩ ምኽንያታት ክህልዉ ይኸእሉ ኢዮም። ንኣብነት፣ መልከፍቲ ብውሑዳት ህዋሳት ሓደ ምኽንያት ኢዩ። ካልእ፣ እቶም ንነዊሕ ግዜ ምዕባለ እዚ ቫይረስ ዘዩርእዩ ነቲ ምልባዕ መልከፍቲ ዝገትኡ ዋህዮታት CD8 ብብዝሑ ክህልዎም ከሎ ኢዩ። ከመይሲ ኣብ ብዙሓት ሕሙማን ኤይድስ ዋህዮታት CD8 ዝተሓተ ንጥፈት ኢዩ ዘሎዎም።

ሓሙሽተ ዓበይቲ ንኡሳን ዓይነታት ኤች.አይ.ቪ ኣሎዉ። ነብሲ ወከፎም ድማ ኣብ ዝተፈላለዩ ቦታ ነናቶም ዓብላልነት ኣሎዎም። ንኣብነት፣ ንኡስ ዓይነት B ኣብ ሰሜን ኣመሪካ ዝያዳ ምዕባለን ዝርገሐን ኣሎዎ። ምስ እዚ ብምንጽጻር ክርኣ ከሎ ንኡስ ዓይነት C ኣብ ሳብ-ሰሃር ኣፍሪቃ ዓብሊሉ ይርከብ። ኣብ ሓደ ንኡስ ዓይነት እውን ዕዙዝ ፍልልይ ኣሎ። ብክውንነት ክርኣ ከሎ እውን ሓደ ብኤች.አይ.ቪ ዝተለኸፈ ሰብ ብዙሓት ዝተፈላለዩ ዓይነታት እዚ ህዋስ ከዕቁብ ይኸእል ኢዩ። ኤች.አይ.ቪ RNA ዝብሃሉ ህዋሳት ኣባዚሑ ናብቲ ዘርኢ ደቂ ሰባት ዘመሓላልፍ DNA ክቐድሑም ከሎ ጌጋ ይፍጽም ኢዩ። በቲ ተገላባጢ ባህርያቲ፣ ኤች.አይ.ቪ ልዑል መጠን ምብዛሕ ኢዩ ዝፍጽም። እዚ ድማ ባህርያቲ ብዝለዓለ ፍልልይ ክለዎውጥ ዕድል ይህቦ። እዚ ዝለዓለ ቁጽሪ ፍልልያት ኣብ ባህሪኡ ድማ ኢዩ ሕክምናዊ ይኹን ክትባት ከይርከቦ ዕንቅፋት ዝኸውን። ብተወሳኺ፣ በቲ ቅልጡፍ መጠነ ምዕባለኡ ዋላ እውን ብውልቀ ሰብ ደረጃ ክርኣ ከሎ እዚ ህዋስ ኣብ መድሃኒት ዘሎዎ ተጸዋርነት ቅልጡፍ ብምኳኑ ሓያል ግጥም ኢዩ።